

memo, kolike važnosti so zgodovinske pesmi, in v naših čitankah bi jih ne smeli pogrešati. Obravnava narodnih pesmij zgodovinske vsebine ne provzročuje učitelju težkoč, ker so tu veljavni isti obče priznani principi, kakor pri obravnavi drugih beril v vezani besedi. Pri obravnavi pripovedek in pravljic zgodovinske vsebine naj se pa opusti vsa kritična razprava o njihovem početku in izviru. Opusti naj se pa tudi vsa razprava o dozdevnih nedoslednostih in dvoumnostih. Povdarjati se pa ima vsekako zgodovinska podlaga.

Končujoč povdarjam le še, da če je kje na mestu zahteva, da naj učitelj ne gre nikdar nepripravljen v šolo, gotovo je to najbolj pri zgodovinskem pouku, pri učencih pa: *repetitio est mater studiorum*.

Ustavoizanstvo.

(Spisal Fr. Orožen.)

E.

Od pragmatične sankcije do Franc Jožefa I.

(1713—2. grudna 1848.)

4. Ferdinand I. (1835.—2. grudna l. 1848.).

(Dalje.)

Erdeljski Rumuni so se tudi vzdignili zoper Madjare, na mnogo brojno obiskanem taboru v Blaževu dné 12. vel. travna zahtevali jednakopravnost z drugimi narodi in se izrekli zoper združenje z Ogersko. Erdeljski Nemci so se pa pridružili Madjarom. Rumunski narodni odbor se je pripravljaj na upor zoper vojsko, katero je poslala ogerska vlada na Erdeljsko. Tako se je začela grozovita vojska med Madjari in Rumuni, pogorelo je mnogo vasi in poginilo obilo ljudi.

Tudi v sedanji Rumuniji je nastala revolucija, kar je napotilo Ruse, da so posedli deželo. Ruska vojska je bila torej v obližju Ogerske in ni bilo pričakovati, da bi se vzdignila zoper Hrvate in Srbe.

Dné 22. mal. srpana l. 1848. se je sešel državni zbor na Dunaju. V tretji seji je predlagal J. Kudlich, da se osvobodi kmet tlake in sploh gajšćinskih bremen. Po dolgem pogajanju se je sprejel predlog z dostavkom, da se dovoli grajšćakom odškodnina za nekatere dolžnosti podložnih kmetov. Cesar se je že dné 12. vel. srpana povrnil na Dunaj in pozneje pritrtil sklepom državnega zbora. Med zasedanjem državnega zbora so se zopet ponavljajali na Dunaju nemiri, katere so povzročile dogodbe na Ogerskem. Demokratična stranka se je zavezala z Madjari, kateri so poslali na Dunaj poslanstvo tedaj, ko je šel

Jelačić z vojsko nad Madjare „da osvobodi deželo nesposobne in nepriljubljene ustaške vlade“.

Košut je vedno očitneje deloval zoper Avstrijo, ločil honvede od avstrijske vojske in razveljavil vrednost avstrijskega denarja za Ogersko. Madjari so se ujemali z italijanskimi uporniki in Nemci v Frankfurtu. Madjarski vojaki so pobegnili iz Italije in drugih krajev in se podvrgli ogerskemu ministerstvu. A tudi dunajska vlada se je ohrabrila in 4. kimovca zopet potrdila Jelačića kot bana hrvatskega. Pomagala je tudi Srbom, ki so se na Ogorskem uprli Madjarom, in potrdila generala Suplikaca kot srbskega vojvoda. Sedaj so tudi erdeljski Nemci zapustili Madjare.

Jelačić je prišel s svojo vojsko do Blatnega jezera, kjer se je hotel palatin ž njim pogajati, a ban mu ni zaupal. Palatin nadvojvoda Štefan se je na to odpovedal svoji časti ter se podal na Nemško. Cesar je imenoval za glavnega poveljnika na Ogorskem grofa Lamberga. V tem času je imel vso oblast Košut, ki je v ogerskem državnem zboru dosegel, da niso priznali Lamberga kot poveljnika. Razdraženo ljudstvo je umorilo Lamberga dne 27. kimovca. Jelačić se je bližal Budim Pešti, a bil pri Stolnem Belgradu premagan. Cesar imenuje sedaj Jelačića kot kraljevega namestnika na Ogorskem in razpusti ogerski državni zbor, a ta se noče udati. Tako se je začela vojska med cesarjem in Košutom.

Boji na Ogorskem so tudi vplivali na druge avstrijske dežele, zlasti pa na Dunaj. Košut je deloval na to, da odpravi vojnega ministra grofa Latoura in tako lože oborožuje svojo vojsko. Na Dunaju in v drugih avstrijskih deželah dotlej narodno gibanje še ni bilo nevarno Avstriji, ker so še premalo poznali tedanje razmere in narodno gibanje na Nemškem. Avstrijski Nemci so sicer volili poslance v Frankfurt, ker pa je bil nadvojvoda Ivan državni upravitelj in Schmerling državni minister, ni se toliko občutilo nasprotstvo med nemškimi in avstrijskimi interesi. Vendar so mnogo vplivali na avstrijska demokratična društva nemški rovarji. Minister Latour je poslal banu vojake na pomoč kljubu pretenju dunajske radikalne stranke. Ko je odhajal neki gališki polk z Dunaja, ustavili so polk na Taborskem mostu. narodni stražniki in akademična legija. Nastal je boj, ki se je tudi po mestu razširil, kjer so grofa Latoura pred poslopjem vojnega ministerstva ubili in na neki svetilnici obesili. Ta upor se je začel dne 6. vinotoka l. 1848.

Cesarski dvor je pobegnil v trdnjavo Olomuc, kjer je ostal čez zimo. Slovanski poslanci so zapustili državni zbor ter se zbrali v Pragi. Cesar je poveril glavno poveljništvo knezu Alfredu Windischgrätzu, ki je prišel dne 20. vinotoka pred Dunaj ter se tam združil z dunajsko posadko. Ban Jelačić pa je prihitel z Ogorske proti Dunaju, iz kate-

rega je pobegnilo mnogo prebivalcev. Dunajski narodni straži je bil poveljnik Messenhauser, ostali uporni vojski pa poljski general Bem. Dunajsko ustajo in obrambo so vodili državni zbor s stalnim odborom in načelnikom dr. Fischhofom, občinski odbor, dijaški odbor in osrednji odbor dunajskih demokratov. Uporniki so pričakovali pomoči iz Nemčije in Ogerske. Nemška narodna skupščina v Frankfurtu je poslala nekaj poslancev, da bi posredovali, a Windischgrätz se ni spuščal v pogajanja. Dunajčanom je hitela na pomoč madjarska vojska, katero je pa Jelačić premagal pri Schwechatu. Avstrijska vojska je obktila Dunaj, ki se je udal 31. vinotoka. Za Dunaj je Windischgrätz proglasil obsedno stanje, razorožil prebivalstvo, odpravil politična društva in uvel vojaško vlado. Bem je pobegnil, od ostalih voditeljev pa je vojaško sodišče obsodilo nekatere na smrt, druge pa na več let v ječo. Tako se je končal dunajski prevrat.

Sedaj pa se je Avstrija pripravljala na vojsko zoper uporne Madjare. Cesar Ferdinand I. je proglasil v manifestu z dné 7. listopada Košuta in njegove pristaše kot veleizdajnike in podredil Windischgrätzu vse ogerske oblasti. Državni zbor na Dunaju je že prej prekinil zasedanje, cesar pa je sedaj premestil državni zbor v Kromeriž na Moravskem, kjer so se zopet zbrali 22. listopada vsi poslanci ter se posvetovali o osnovnih pravicah in novi državni ustavi. Državni zbor je izvolil Poljaka Smolko kot predsednika.

Dné 21. listopada je dobila Avstrija novo ministerstvo, v katerem je bil ministerski predsednik knez Feliks Schwarzenberg. Drugi člani novega ministerstva so bili: Grof Franc Stadion za notranje zadeve, pl. Thinnfeld za poljedelstvo, Karol pl. Bruck za trgovino, baron Franc Cordon vojni minister, baron Filip Kraus finančni minister in Aleksander Bach za pravosodje. Ministerstvo je obljubilo, da bode zboljšalo upravo in pravosodje in tako zopet utrdilo državni red.

Važna posvetovanja so se pa vršila v Olomucu. Dné 2. grudna l. 1848. se je odpovedal cesarski kroni Ferdinand I. vpricho cesarske rodbine, ministrov in dvorjanov, Windischgrätz in Jelačića in drugih dostojanstvenikov. Ferdinand je bil brez otrok, torej bi bil po pragmatični sankciji naslednik brat nadvojvoda Franc Karol, ki pa ni hotel prevzeti cesarske oblasti. Nasledil je torej njega najstarejši sin Franc Jožef I., s katerim se začne nova doba. Cesar Ferdinand I. se je preselil s svojo soprogo, cesarico Marijo Ano Karolino, v Prago, kjer je umrl dné 29. rožnika l. 1875. (Dalje prih.)